

Miguel de Luna könyve meglehetősen egyenetlen alkotás, de cselekményének a fentiekben kiemelt motívumai arra utalnak, hogy megfelelő nyersanyag lehetett volna egy nagyszabású epikai mű megírásához. Kár, hogy Lázár János, aki a *Voyages Historiques* számos földrajzi kuriózuma közül oly biztos kézzel tudta kiválogatni a költeményébe illőket, Luna munkájának csak a *Voyages Historiques*-ban közölt 7 oldalas kivonatát ismerte, s így az eredeti történet számos lehetősége rejtve maradt számára. Ugyanakkor azonban kétségtelen érdeme, hogy a részletek kidolgozásában saját fantáziájára utalva, olyan költői művet alkotott, amelyik érdekes módon építi bele a granadai mór kultúrában gyökerező elemeket a 18. századi Erdély nemesi műveltségébe.

VÖRÖS IMRE

MEGJEGYZÉSEK VERSEGHY FERENC KIADATLAN ÍRÁSAI I. KÖTETHEZ

1982-ben, 400 példányban, sokszorosított formában jelent meg Verseghy Ferenc „kiadatlan” írásainak első kötete, amely egy levelet és öt, a szakirodalomban eddig jórészt nem pusztán elemzetlenül, hanem említetlenül maradt művet, illetve részben fordítást, töredéket tartalmaz, a Verseghy-kutatásaival már nevet szerzett Deme Zoltán szöveg-gondozásában (nem értjük egészen pontosan: mit jelent ez esetben a *szövegkritika*), valamint a kényszerűség miatt kurta jegyzetei kíséretében; továbbá Szurmay Ernő előszavával és szerkesztésében. Az 1780–90 között viharzó évtized írói jelentkezései közül az egyik leginkább rendhagyó a Verseghy Ferencé, és ez ebből a kötetből is kitetszik. Rendhagyó, mert ifjúkori kísérleteiben a líra mellett (amely részben a bécsi zenei rokokó szöveganyagából táplálkozik, részben Faludít viszi tovább) a költői áttörésre készülőkötől különbözve éppen nem megszokott műfajokkal tesz kísérletet: a miseszöveg, az imádságok anyanyelvi megújításával, a már reformkatolikusnak is alig nevezhető, felvilágosodást népszerűsítő, magyarázó prédikációkkal – és különféle fordításaival. Ez utóbbiak között az egyháznak látszólag csak belső életét érintő magyarázatra bukkantunk (*Fontos intés a kereszténységhez a tíz garasos mise és a papi bérlés ellen*), egy töredékben maradt II. József-életrajzra (ennek fordítás voltát a későbbiek folyamán dokumentáljuk), valamint a lényegében gottschediánus J. J. Dusch *Moralische Briefe* (1759) egy részletének tolmácsolási kísérletére. Már

itt jelezzük, hogy Kazinczy az általa olyannyira tisztelt Báróczi Sándornak is felrótta Dusch-magyarítását, ugyanis Marmontellel szemben könnyűnek találta. Műfajt és szemléletet frissítő lendület jellemzi az ifjú Verseghyt, aki egyre nehezebben viselte (magánemberként és gondolkodóként) az egyház szerzetesekre rakott láncait. Nála kevesebben aligha érezhették – költőtársai közül – a lehetőségeket, amelyeket II. József rendeletei szabadítottak föl. Mint József életrajzának szerzője, kitetszik, hogy nem csupán a jozefinista állam „egyházügyi” intézkedéseit helyezte. Nemcsak a részben ezek nyomán, részben a francia és a német felvilágosodás eszméinek sosem látott méretű „repciója”, adaptálása nyomán egyre inkább szekularizálódó szemléletet hirdetett, hanem a „boldogság” ideájának az érzékenységgel jelölhető magatartástípus életvitelében való megvalósulását, s ezzel kapcsolatban immár nem kizárólag az udvari vagy akár a polgári rokokó, hanem a libertinus mentalitás irodalmivá formálását is. Ez utóbbi már jócskán túlhaladt a jozefinus elképzeléseken, mint ahogy prédikációiban sem maradt meg azon a határon belül, amelyet a jozefinista egyházpolitika jelölt ki hívei számára.

A kötet írásai 1780 és 1790 között készültek. A prédikációkról tudjuk, hogy 1785-ben hangzottak el Pesten (1786-ból való a cenzúrázás), a *Keresztény ajátosságok* Deme Zoltán szerint régebbi keletű (?), viszont a II. József-életrajz (indokolása később) feltehetőleg 1790-ből való. Így a magyarázó jegyzetek közül az alábbi mondatot nemigen érezzük teljes mértékben elfogadhatónak: „Verseghy 1786 folyamán tett először kísérletet arra, hogy erős, országos igényű, szélesebb körre nézve is szemléletváltoztató célzatú programmal írói és politikai színterre jusson.” Nem hiszem, s e kötet írásait olvasva sem látom megerősítve, hogy országos igényű programról lenne szó. Inkább arról, hogy a jozefinus – nem nemesi – értelmiség előtt egyre nyilvánvalóbbá válik, hogy II. József rendeletei ugyan megteremtették a felemelkedés lehetőségét, de ez a belső – és sok tekintetben megfontolást érdemlő – ellenállás miatt korántsem természetes még. Milyen jellemző, hogy ez az értelmiség majd főurak mellett szolgál titkárként, nevelőként (Batsányi, Hajnóczy), lapalapításra csak az évtized végén gondolnak. Az emberi, írói érlelődés folyamatában minden bizonnyal fontos évszám 1786, amikor Verseghy meg akarta jelentetni prédikációit (a kéziratban a megjelenés közeli bizonyosságaként ott található: *A' Trattneri Betökkel*, illetve: az első fólió versóján, az *Anmerkung für dem Collecteur*). De hogy e különböző időben, egynémelyik darabjában 1786 után alkotott művek egy 1786-os, programot fogalmazó fellépésről tanúskodnának, erre nem látunk elég bizonyítékot. S arra sem, hogy ez a program „országos” jellegű lenne, „szélesebb körre nézve is szemléletváltoz-

tató”. Nem inkább az, mint az érzékenységek olyan két színvonalas írói dokumentuma, mint Kazinczy Gessner-fordítása és Bácsmegyeyje. Ott legalább tudjuk pontosan, melyik volt az a szűkebb kör, amelynek viselkedéskultúráját, érzelmi reakcióit, gondolkodását fordításba és adaptálásba rejtette Kazinczy.

Verseghy prédikációi ellenlábasai az Alexovits Vazuléinak, a felvilágosodás híve és ellensége vívta itt csatáit. Nyilván mindkettő egy tábor, egy valóban szélesebb kör véleményét is kifejezte. A templomlátogatók egyelőre Verseghynek adták a pálmát, az ő „fellépéseit” jutalmazták. Mikszáth Kálmán ezt a *Gróf Kaczaifalvi László c. Verseghy-regény* elé írt előszavában szépen fogalmazta meg, majdnem novellisztikus formában. Tehát elsősorban a prédikációk okoztak feltűnést Pesten, a *Keresztény ájtatosságok* inkább sikerült költői megoldásaival, Verseghynek erőteljes nyelvi fordulataival jeleskednek. Jó lenne tudni, honnan való Deme Zoltán adata: az ájtatos miseénekeket „csábító, gyönyörre vágyó német szerelmes dalok dallamára írta. Odáig egyetértünk Demével, hogy laicizálni akarta a liturgiát, pontosabban szólva, közelebb akarta hozni a természetességhez, az egyszerűbb költőiséghez, mindenképpen távolodni akart a barokktól.

Ugyancsak túlzásnak érezzük Dusch eléggé lapos erkölcsi leveleiről való véleményét, hogy ti. „az emberi érzések szabadságjogát” hirdette volna. Rousseau *La nouvelle Héloïse*-a, Goethe *Werthere* (hogy csak a legnevezetesebbeket említsük) olvasása után bizony megsápadt virágoknak tetszenek Dusch elbeszélései. A magyar irodalomban is akadnak művek, amelyekre jobban ráillik Deme megállapítása. Ami viszont mégis fontosnak tetszik: Verseghy tolmácsolása egy sorba, egy folyamatba illeszkedik bele. Nem ő állt elő országos programmal, hanem az ő írói, lelkési „adalékai” erősítették azt az országos programmá növekvő költői törekvést, amely a kassai Magyar Museum és az Orpheus hasábjain segíti majd elő a társadalmi nyilvánosság szerkezetváltozását. Mert hogy Verseghy Dusch elbeszéléseit adta vissza, abban a Báróczihoz, a magyar irodalom prózateremtő törekvéseihez való csatlakozás szándéka rejlik.

A Deme Zoltán által felkutatott anyag tehát rendkívül messzeágázó problémákra deríthet fényt, megismertet Verseghy életének és tevékenységének kevéssé és többnyire félreismerett korszakával. Egyedül Szauder József értékelte érdemüknek megfelelően Verseghy prédikációit, egyben helyüket kereste a hasonló európai irodalmakban. A további kutatásnak majd feltehetőleg a reformkatolicizmus (Muratori és követői) irányában kell továbbhaladniok, és a Szaudernél megpendített ötletek közül szembesíteni kellene Verseghy prédikációit a febronianizmus és a gallikanizmus németre fordított műveivel (bizonytalan, hogy

mennyire tudott Verseyhy franciául). További elemzést igényel majd a II. József-életrajz is.

Kevésbé hangsúlyozott tény, hogy mennyire érdekelte a magyar költőket, írókat II. József. Nemcsak rendszere, nem kizárólag megannyi intézkedése. Hanem személye is. Eltekintve pl. Jókai Mór megragadó ábrázolásától (*Rab Ráby*), a kortársak közül többen írtak életrajzot (pl. Péczeli József), halálakor őszinte gyászról tanúskodó, nem alkalmi verset (Szentjóbi Szabó) – és gyűjtötték azokat a röpiratokat, életrajzokat, amelyek a jozefinus évtizedben vagy röviddel azután megjelentek. Kazinczynak nemcsak levelezése érdekes e szempontból, vagy a *Pályám emlékezete*, hanem könyvtára is. Szép kollektiót gyűjtött össze ezekből a röpiratokból. De nemcsak ő. Jankovich Miklós is, aki könyvtárában külön tartotta ezeket a műveket. Pl. a 34 krajcárért megvásárolt Péczeli-műbe jegyezte be: In Collect. Hist. de Josepho II. (OSzK-jelzet: 216.239 RR.) Ez azért fontos, mert ezek a röpiratok, német, latin és magyar nyelven, elárasztották Magyarországot is, a társadalmi nyilvánosságot képviselték. Deme Zoltán érdeme, hogy előkerült Verseyhy Ferenc műve: „*Második Józsefnek, most országló német császárnak történetei és ama foglalatosságai, melyek vélünk az ő szívével kiváltképpen megismertethetik.*” Egyetértünk Demével, hogy a mű befejezetlen, nem értünk egyet vele abban, hogy „regényesített életrajz”. Ugyanis *majdnem szó szerinti fordítás*. Az eredeti: jól ismert, széles körben elterjedt kétkötetes munka: *Leben und Geschichte Kaiser Joseph des Zweiten*. (Amsterdam, 1790.) Kisebb-nagyobb kihagyásokkal az első kötet 37. lapjáig fordította Verseyhy a német szöveget. Bizonyítékképpen néhány párhuzamos szöveg:

„Joseph der zweite erblickte nämlich das Licht dieser Welt in den äusersten Drangsalen des Krieges, worein seine große Mutter nach dem Tod ihres Vaters wegen der österreichischen Erbfolge verwickelt war; und just zu der Zeit schien Marien Theresiens Untergang am unvermeidlichsten. Sie hatte Wien verlassen, und suchte noch den einzigen Schutz in ihrem treuen Ungern . . .” (2.)

„Született II. József ama hadakozásnak közepettén, melytől édesanyja VI. Károlynak halála után az ausztriai örökség miatt szorongatott. Elkerülhetetlennek tetszett a nagy Terézia veszedelme. Elhagyta Bécs városát és magyarjaihoz fordulván végső oltalmát kereste hűségükben.” (171.)

Egy másik példa; Mária Terézia beszéde:

„Ich bin von meinen Freunden verlassen; von meinen Feinden verfolgt; von meinen nächsten Blutsverwandten angegriffen – Meine einzige Zuflucht ist Eure Treue, Euer Muth und meine Standhaftigkeit. In

Eure Hände übergebe ich die Tochter und den Sohn Euer Könige; sie erwarten ihr Heil von Euch.” (3.)

„Elhagytak jó barátaim, (. . .) üldöznek ellenfeleim, vér szerint való legközelebb atyámfiai szorongatnak. Egyetlen oltalmam a ti hívségtek, nagyszívűségtek, és tulajdon állhatatosságom. Kezetekbe általodom leányát és fiát királyotoknak, tőletek várják szerencséjüket, boldogulásukat.” (171.)

További példák felsorolása helyett hadd említsük, hogy ama híres megajánlási jelenet jelszavá lett mondatát (Moriatur pro rege . . .) a német szöveg latinul is közli, Versegynél is két nyelven olvashatjuk. A kihagyások ellenére az alcímek fordítása is szó szerint történik.

„Auch unter einem geringen Kleide ligt zuweilen ein gros müthiges Herz.” (24.)

„Az alábbvaló ruházat alatt is sokszor nagy szív rejtezik.” (176.)

Szükséges volt ez az egybevetés, mert a József-életrajzokat tanulmányozva kezünkbe akadt Joseph Oehler bécsi könyvkereskedőnek egy röpirata: *Kurze Lebensbeschreibung Joseph den Zweyten*. (Wien 1790.) c. műve, amelynek szövege apró eltérésektől eltekintve az első néhány oldalon a megvesztegetésig hasonlít a *Leben und Geschichte . . .* c. röpirat, illetve Verseghy szövegére. Szerencsére csak az első néhány lapon, de addig is olyan apró kihagyások, eltérések jelzik a két szöveg különbségét, amelyek már e néhány lap alapján is a *Leben und Geschichte . . .* alapszöveg voltát erősítik. Feltehetőleg nemcsak Oehler merített innen; vagy pedig a két röpirat merített egy harmadik forrásból; esetleg mások is „hasznosították”. A József körül kialakult és sugalmazott anekdotatermés gazdagnak bizonyult. Péczeli József életrajzát is ebbe a körbe vezethetjük vissza. A bécsi jozefinizmus magyarországi hatásáról lehetne értekezni, de a viszonylag szoros fordítás ellenére sem ez a lényeges. A felvilágosodott abszolutizmus ideológiai szócsövének lehetne minősíteni Verseghyt, prédikációinak Martini felé mutató vonásai (bár szerintünk az attól eltérőek is lényegesek) ezt erősítik. Csakhogy a *Leben und Geschichte . . .* kevéssé a felvilágosodott abszolutizmusnak általában, mint inkább II. Józsefnek személy szerint való apológiája, idealizált uralkodó-kép; olyan uralkodóé, aki betartja a társadalmi szerződést, népe üdvén munkálkodik, bünteti a visszaéléseket, jutalmazza a jót, védi az elesetteket. Valamiképpen meseivé vagy anekdotikussá stilizálja a történelmet.

Két kérdés merülhet föl: miért fordította Verseghy ezt a művet? És miért hagyta abba a fordítást? Verseghy vonzódása a jozefinizmushoz, annak egyházpolitikája miatt is, erre nagyjából-egészében megnyugtató választ ad. II. József életében egy ilyen magyar nyelven megjelenő élet-

rajz kiadóra és vevőre talált volna (a *Leben und Geschichte* első fejezetei is még II. József életében készültek). Valószínűleg 1790-ben kezdett Verseghy a fordításhoz, amint kezébe kapta a kötetet. Túl sokat nem készíthetett el fordításából, valószínűleg felajánlotta az egyik lapnak (?), kiadónak (?) – aztán megérkezett II. József halálhíre, a fordítás is abbamaradt, mert már – részben a nemesi, nemzeti felbuzdulás kitérése miatt – nem kellett egy jozefinista II. József-életrajz. Sem a kiadónak, sem az olvasóközönségnek.

Természetesen csak hipotéziseket állítunk föl az életrajz keletkezésére vonatkozólag, illetve Verseghy 1790-es pozíciójának körülírására. Mert talán kapcsolatba hozható a József-életrajz írásának (fordításának) félbehagyása Verseghy 1790–91-es műveivel. Ekkortájt szakítani látszik a jozefinista eszmeiséget tükröző alkotások világával,¹ a magyar országgyűlések körül kialakuló viták foglalkoztatják. Ezúttal verses röpiratokkal szól bele a vitába, és ezek éppen nem jozefinista szellemben fogantak. Előbb az országgyűlésre készül magyaroknak fogalmaz programot, amely messze meghaladja az átlagos reformnemesség elképzeléseit, és szinte előlegezi a későbbi jakobinus, társadalmat átalakító nézeteket. Csak előlegezi, még hozzá némely vonásában. A tudományokról szólva egyként hangsúlyozza a bő kéz (nem elképzelhetetlen, hogy a főúri (?) mecénások) és az elmeszabadság szerepét (*A magyar hazának anyai szózatya az ország napjára készülő magyarokhoz*. H. n. 1790.). Az országgyűlés magyar nyelvi vitája után azonnal verses dicsőségoszlopot állít a magyar nyelv jogaiért küzdőknek (*Emlékeztető oszlop azoknak a hazafiaknak tiszteletére, a kik az ország előtt juniusnak 11-dik és 12-dik napjain 1790 a' hazanyelvnek bévétele mellett !*) szóllottanak. H. n. 1790.). Útja majdnem párhuzamosan halad Kazinczyéval. Szauder József állapította meg Kazinczy lassú visszavonulását a kifejezetten irodalmi problémákba, az Orpheus füzeteit lapozgatva. Verseghynek az országgyűléshez sem lesz több szava, viszont 1791-ben már a magyar irodalomról készít satírárt: *Egy jó szívből költt satira*. (H. n. 1791.) Kazinczynak még megmaradtak a megyei küzdel-

¹Verseghy művei (fordításai) között a jövőben erőteljesebben figyelembe veendő a Szerentséltetés a' magyarokhoz. Báró Trenck Friderik által. Pesten, Budán és Kassán 1790. Hogy Verseghy a fordító, arra Kazinczy egy könyvbejegyzése utal. Vö.: Jakob Károly: *Trenck Glückwunsch an die Ungarn* c. költeményének magyar fordításai. ItK, 1928. 118. Vö. még: Wix Györgyné: *Trenck Frigyes 1790. évi röpiratai*. OSZK Évkönyv 1977–78. 121–163. Verseghy fordítására utal a versforma, az előadásmód némely sajátossága is.

mek, Verseggy a nyelvészettel és a költészet elméletével kezd el az eddigénél tüzetesebben foglalkozni.² Mindazonáltal mindkét költő útja a jakobinusok közé vezet.

A II. József-életrajzot ebben a körben szemlélve, a magunk részéről (hacsak nem merül föl kétségtelen textológiai vagy más érv) kivennénk az 1786-os művek csomójából. Gondolkodóba ejt, hogy a közölt öt nagyobb terjedelmű mű két különböző könyvtárból került elő, nevezetesen az Országos Széchényi Könyvtárból és az Egyetemi Könyvtárból. A *Keresztény ájtatosságok* az OSzK alapgyűjteményében már megvolt, *A mostani derülésnek . . .* és *Fontos intézés . . .* a zirci apátság könyvtárából jutott az OSzK Kézirattárába, számos más Verseggy-kézirattal együtt, 1954-ben. Bár az OSzK-ban őrzött kéziratok cenzúrázása 1786-ban történt (csak az e kötetben publikált szövegekről van szó), egyáltalában nem bizonyos, hogy valamennyi kézirat 1786-ban keletkezett (*A mostani derülésnek . . .* 1785-ben már készen volt, a kézirat tisztázat, kevés az áthúzás, nem tudunk első fogalmazványról, ez azonban nem zárja ki, hogy a végső megfogalmazás 1786-ból származik). Az sem egészen világos, hogy egyik-másik kézirat miért nem jelent meg. Pl. az *Erkölcsei levelek* fordítását miért nem adta közre? Gátolhatta is, segíthette is Verseggyt, hogy Báróczi Sándor fordításának „második nyomtatás”-a éppen 1786-ban jelent meg, „Trattner betűivel”, a fordító előszava a művet kellemes időtöltésül és hasznos tanulságul ajánlotta az olvasónak. Egy másik kötet, *A tiszta és nemes szeretet ereje* (*Die Stärke der edlen und reinen Liebe*) Ivánkay Vitéz Imre tolmácsolásában Kassán látott napvilágot, 1789-ben. Itt „üzleti” meggondolás nem játszhatott szerepet, Dusch művei kelendőnek bizonyultak.

Még egy mozzanatra hívjuk föl a figyelmet. Verseggy – Deme szerint – mindegyik művét eljuttatta a cenzorhoz, kivéve a József-életrajzot, bár ez utóbbit is ellátta a nyomdásznak szóló utasítással. Ez a tény följebb óvatosan fogalmazott gondolatmenetünket erősítheti. S még valamire felhívja a figyelmet: Verseggy nem feltétlenül költőként akart debütálni, hanem a 18. századi franciák szóhasználatával élve „philosophe”-ként, még akkor is, ha a teológia fő működési területe. Ennek a felvilágosodott teológiának (a *derülés* egyébként a *felvilágososo-*

² Itt jegyezzük meg, hogy a *Keresztény ájtatosságok* c. munkát és a Dusch-fordítást már Szinnyi József felsorolta Verseggy művei között (*Magyar trók élete és munkái*. XIV. Bp., 1914. 1141. hasáb). Kevéssé hangsúlyozott tény, hogy Verseggy első verseskötete valójában esztétikai értekezés, amelyhez a versek (szám szerint: hat) illusztrációul szolgálnak (*Rövid értekezések a Musikáról*. Bétsben 1791.).

dás szinonimájaként volt használatos, így használta később Sándor István a Sokfélében; még a Czuczor–Fogarasi-szótár is nagyjából ekképp magyarázza a szót: „Világosodás, homálynak, sötétségnek, búnak, szomorúságnak oszlása, illetőleg vidulás”). A költészet mellett tehát Verseghy számára voltak más lehetőségek is, a költészet (a nyelvészet és az esztétika) e más lehetőségek meghíusultával került Verseghy működésének középpontjába. Deme Zoltán rendkívül jelentős szolgálatot tett a Verseghy-kutatásnak, hogy feltárta, közreadta ezeket a jórészt ismeretlen írásokat. Nemcsak Verseghyre vetül több fény, hanem a kor-szakra is.

Az eddig elmondottakból is kitetszhet, hogy fontos alkotásokról van szó, amelyeknek írásképe, helyesírása is érdeklődésre tarthat számot. Minthogy kritikai kiadásra belátható időn belül nem számíthatunk, a szolnoki Verseghy Könyvtár vállalkozása jelentős mértékben pótolhatta volna a kritikai kiadást. Pótolhatta volna, de nem pótolja, és a nyelvészek, de az irodalomtörténészek is – ha betűhív olvasattal akarnak rendelkezni – kénytelenek a kéziratokhoz fordulni. Nem fogadhatjuk el a bevezetést készítő Szurmay Ernő érvét: a könnyebb olvashatóság (?) kedvéért a mai akadémiai helyesírás szerint írták át a Verseghy-szövegeket. Helytálló lenne ez az érv, ha nem csupán 350 + 50 példányban adták volna ki e könyvet. A tudományos könyvtárak, tanszéki, kari könyvtárak, felvilágosodás-kutatók bőségesen kimerítik a „keretet”, őket viszont érdekelte volna, hogyan írt Verseghy a *Proludium* megjelenése előtti évtizedben. Nyomdatechnikai okokkal még magyarázható, hogy pl. a *Lauretomi Litániát* másképp tördelték a kötetben, mint ahogy Verseghy szerette volna. Az azonban kétséges, hogy nem mindeütt vették figyelembe Verseghy kurziválását (néhol igen, néhol nem), ezzel a szöveg áttekinthetőségét tették kétségessé. A 34. és a 37. lapról a „Könyörgés” mellett csillag, s a csillag alatt lábjegyzet maradt el: „A’ következő imádságokat maga mondgya a’ Pap értelmes szóval”. Ugyancsak kimaradt a *Hálálás Szent Mise után* (a közölt szövegben: *Hálálás a szentmise után*) következő rész, amelyet Verseghy áthúzott, tehát nem szánt közlésre: A’ Gyónás és Részesülés előtt Ájzatosságok; A’ Gyónás előtt; A’ Gyónás után (az egyes alfejezetekhez tartozó szövegrésszel). Mindenütt elmaradt a cenzúrázást jelző engedélyezés és aláírás, a *Keresztény ájzatosságokból* hiányzik a címlap és a mutató tábla, hiányzanak a nyomdásnak adott utasítások. A prédikációk és a *Keresztény ájzatosságok* előtt is elmaradt a mottó.

Nem tudom, hogy valóban az olvashatóság rovására ment volna, ha pl. e versrészletet az eredeti helyesírás szerint közöljük:

O! engedj meg botlásinknak
ha vétünköt sirattyuk

Ó! engedj meg botlásinkat
ha vétünköt siratjuk.

A közölt szöveg 102. lapján az alábbi vitatható javításokra bukkanhatunk: *egisz* helyett *egész*; *rövideden* helyett *röviden*; *külömbféle* helyett *külömféle*. A 103. lapról idézünk: *származott* helyett *származtatott*; *terjedett* helyett *kiterjedt*.

Nyilván gépelési hiba következtében maradt el a prédikációk utolsó kéziratlapjának közlése. A közlés az *Olvassuk az Írást* mondattal és három ponttal végződik. Itt közöljük a nyilván véletlenül lemaradt szöveget betűhíven, annak bizonyságául is, hogy a betűhív közlés nem akadály a könnyed olvasásnak:

„olvassuk a’ Tridentomi Gyülekezetben az egisz Anyaszentegyháznak ítéletét, és ezekből ki-tanulhattuk könnyen, mit kell ítélnünk Marianak Személye, mit képei felől. „Atyámfiai! ugy mond Szent Pál Apostol (s) [lábjegyzetben: (s) Kolossaiak 2.R. 20.v.] minekutánna Jesus Krisztussal a’ Zsidók, és a’ Pogányok tanításinak meg-haltatok, és ellent-mondottatok egyszer, miért [!] engeditek, hogy számotokra babonás törvények szabbattassanak: *ehhöz ne nyúly, ezt meg ne kostold, ehhez ne közelits*. Az ilyen törvényekben, mellyek nem egyebek emberi szerzéseknél, nem találhatik böltesség, hanem babonaság, és tsak árnyékja a’ böltességnek. Hirdetői magok fértzelnek öszve magoknak *Isteni tiszteletet*; olly dolgokról beszillenek, mellyekbe ők magok be nem tekinthetnek; e’ mellett pedig meg-alázzák magokat, sanyargatják testyeket, meg-vonván töle még azt-is, a’ mi el-kerülhetetlenül szükséges táplálására. Az ilyen hirdetőknek ne adgyatok hitelt, mert nem alkalmaztatták ítéletyeket, és tanításjokat egyetlen Fejedelmünk-höz, Krisztus Jesushoz.” Eddig Szent Pál, kinek szavait, ha mélyen szívünkbe veszszük, ezentől bizonynyára tsak az egisz Anyaszentegyháznak tanításához (: melly Jesuséval mindenkor meg-egygyez :) fogjuk alkalmaztatni minden ítéletünket. Ez pedig meg-lévén egyszer idegen Atyánkfiait soha meg nem botránkozattattuk, se Mariát, Kegyes Anyánkat soha babonás ajtatosságinkkal meg nem tisztelenittyük. Amen.

Admittitur. Viennae 1786.

Octobr. 23tia Szekeres
manu propria

Imprimatur
die 23. Oct. 1786.

Hoffinger
manu propria”

(ez alatt nehezen olvasható
rövidítés)

A prédikációk jegyzeteiben Verseghy rendszeresen jelölte a bibliai textus verseit, rövidítve *v* betűvel, semmiképpen sem *b* betűvel, ahogy a kötetben áll. A 265. lapon olvashatjuk, hogy Frenreisz Ernő Peternellben született (talán meg lehetett volna jegyezni, hogy Ausztriában), és *Thebenben* nevelkedett. Szívesen láttuk volna a *Dévény* névalakot.

A Herpin Klárához intézett levelet Deme Zoltán – ahogy írja – magyar *nyersfordításban* közli. Több helyen kipontozza a szöveget, minthogy – ismét Demét idézzük – nehezen olvasható gót betűs szöveg az eredeti. Talán nem ártott volna szigorú kontrollszerkesztés, az olvasatnak is, a – bizony – néha kissé esetlen magyar fordításnak is. Így is képet ad Verseghy lelkiállapotáról, egy kapcsolat alakulásáról.

A bevezető a szövegközlésről ezt állítja: „Jóllehet sem e kötet [,] sem az ezután következők nem a kritikai kiadás igényével készülnek (erre feltételeink sem adnak maradéktalan lehetőséget) [,] pontos annotációra, szabatos címléírásra, cím- és forráskritikára törekszünk.”

Sajnálattal állapítjuk meg, hogy ez utóbbiaknak sem tett maradéktalanul eleget a kötet. A betűhív közreadás nem valósult meg, az érdekes, bár kissé magyarázkodó és vitatható kommentár helyett jobb lett volna valóban „pontos annotáció”. Tanulmányban fontos és érdekes, hogyan éltek Verseghy korában a pálos szerzetesek, ebben a kötetben a szómagyarázatok a szükségesek, illetve a még pontosabb szöveg, az egyes művek esetlegesen megállapítható forrásvidéke. Ezért a kötet megjelenésén érzett örömünkbe némi üröm vegyült: ha Verseghy stílusával szoros összefüggésben levő helyesírása érdekel, akkor a kéziratoikat éppen úgy elő kell vennünk, mint ahogy eddig elővettük. Már amelyiket ismertük. S minthogy még akad jó néhány kiadatlan Verseghy-kézirat, tanácsos lenne – nem a kritikai kiadás kívánalmait szem előtt tartva, pusztán az irodalomtörténészek jogos elvárásait – a betűhív kiadás, a jegyzetelés gazdaságos, de tárgyyszerűbb módja – és mindenképp a „több szem többet lát” közhelybölcességéhez alkalmazkodva a szigorú kontrollszerkesztés. Lehet, hogy lassabb lesz az átfutás, de az eredmény biztosabbnak ígérkezik. A kötetet így is használni fogjuk, de az elmulasztott lehetőséget sajnáljuk.

(Verseghy Ferenc Kiadatlan Írásai I. Szolnok, 1982.)

FRIED ISTVÁN